

Ahmet Emin Yalman Suikastı Ve Etkileri

Selma Çetinkaya¹

¹Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr

Özet: Demokrat Parti (DP) ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 1950-1960 yılları arasındaki süreçte genel itibarıyla gergin bir atmosfer içinde siyaset yapmışlardır. On yıllık DP iktidarı döneminde CHP ile sadece dört kez ılımlı bir politik ortamda bulunulmuştur. Bu ortamların ilki Ahmet Emin Yalman'a yönelik düzenlenen suikast sonrasında gerçekleşmiştir. Yalman'ın demokrasi kavramına olan düşkünlüğü, suikast sonrası irticai faaliyetleri gözlemlenen kişi ve kuruluşlarla ilgili cezai işlemler uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu isimler arasında Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atilhan gibi tanınmış simalar yer almıştır. Aynı şekilde Büyük Doğu Cemiyeti ve Türkiye Milliyetçiler Derneği gibi kuruluşlar da kapatılmıştır. DP 'den de cezalandırılan milletvekili ve bakanlar olmuştur. Başbakan Adnan Menderes'in gerek basın gerekse muhalefet ile arayışta yumuşatma çabası CHP'den de destek görmüştür. 1953 yılının ilk yarısındaki bu ılımlı atmosfer, Millet Partisi'nin (MP) kapatılması süreciyle sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Emin Yalman, Necip Fazıl Kısakürek, Suikast, Vatan Gazetesi, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi

Assassination of Ahmet Emin Yalman and Its Effects

Abstract: Democrat Party and Republican People's Party did politics in a tense mood during the process between 1950 and 1960. During the decade-long government of Democrat Party it had a moderate attitude against Republican People's Party just for four times. The first one took place immediately after Ahmet Emin Yalman was assassinated. The indulgence of Yalman to the term of democracy resulted in that criminal actions were taken against a number of people and institutions that were involved in reactionary activities. Those included such familiar names as Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atilhan and institutions as Büyük Doğu Cemiyeti and Türkiye Milliyetçiler Derneği were closed down. Several deputies and ministers of Democrat Party were also sentenced to various punishments. Effort of Prime Minister Adnan Menderes to mend fences with the media and the opposition was supported by Republican People's Party. That mild atmosphere in the first half of 1953 ended up following the closure of Nation Party.

Keywords: Ahmet Emin Yalman, Necip Fazıl Kısakürek, assassination, The newspaper Vatan, Democrat Party, Republican People's Party

1. Giriş

1952'nin sonunda gerçekleşen Ahmet Emin Yalman'a yönelik suikast, 1953 Türkiye'sinin gündemini belirleyen olaylardan birisi olmuştur. Dolayısıyla bu suikastın ve sonrasındaki gelişmelerin üstünde durmak gerekir. Zira iktidar ile muhalefet arasındaki kaos ortamının bitmesinde yahut bu kargaşaya ara verilmesinde, irticai eylemleri iki tarafın da ortak sorun olarak görmeye başlamasında Yalman Suikastı'nın etkisi büyüktür. Bundan ayrı, politik düzenin belirleyicileri arasında mühim yer tutan basın da suikastın sonrasında iktidarın gözünde önemini daha da artırmıştır. Gerek basın, gerekse muhalefet ile yakın ilişki içinde olma kararı alan iktidar, "birliktelik" söylemlerinde bulunmaya başlamış ve karşı taraftan da destek görmüştür. DP ile CHP arasındaki yaşanan ılımlı hava ilk kez ortaya çıkmıştır ve bu yüzden suikastın politik yapıcı etkisi değerli görülmelidir. Yalman Suikastı

sonrasındaki süreç, irticai eylemlerin dini ve milli hisler üzerindeki tesirlerinden yakınılan bir dönem haline gelmiştir. Ancak yine aynı paralelde bir meseleden dolayı iktidar ile muhalefet arasındaki ılımlı hava sona ermiştir. MP'nin irticai düşünceler barındırdığı gerekçesiyle tahkikata tabi tutulması ve akabinde kapatılması ana muhalefetin iktidara karşı tavır almasına neden olmuştur. 1953'ün başından 1954'ün başına değin süren ve "bahar havası" olarak da lanse edilen bu dönemin şekillenmesindeki etken Ahmet Emin Yalman Suikastı'dır. Dolayısıyla bu suikastın incelenmesi ve anlaşılması dönemin politik havasını algılayabilmek yönünden mühimdir.

Bu dönemle ilgili çalışmalarda suikast konusunun yüzeysel geçilmemesi gerekmektedir. Aynı zamanda her dönem için geçerliliğini muhafaza eden basının politika üzerindeki rolünü kavrayabilmek adına da bu suikastın incelenmesi önemli görülmelidir. Yalnızca geçmişte kalan politik

yapılanmada değil, günümüzde de iktidarın muhalefet ile olan ilişkilerinde basının yönlendiriciliğini göstermesi adına makalenin örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. Bunun haricinde partilerin aynı kavram üzerinden nasıl hem birlikte hareket edebilip hem de mücadeleye tutuşabildiğini gösterebilmesi yönünden ele alındığında politik zeminin keskin çizgilerinin olmadığı da makalede anlatılmak istenmiştir. Makale, karşıt görüşlü basın mensuplarının arasındaki çekişmelerin ülke gündemini etkisi altında bırakacak kadar mühim sonuçlar doğurabileceğini de göstermektedir. Son olarak, yapılacak çalışmalarda basın dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği makalede göze çarpmaktadır. Nitekim suikast ile ilgili yapılan haberler gazetelerde farklı lanse edilmiştir. Dolayısıyla bir olayda tek bir gazetenin haberlerinden yola çıkılmaması, hatta en az üç gazetenin birlikte ele alınması zorunluluğu yanlışlardan kaçabilmek adına önemli görülmelidir.

2. Ahmet Emin Yalman ve Demokrat Parti İlişkileri

Demokrat Parti iktidarına karşı bazen yakın bazen uzak duran, özellikle irtica konusunda muhalif bir kişiliğe sahip olan Ahmet Emin Yalman, demokrasiden ödün vermeme yanlısı birisi olarak görülmektedir. DP'nin ismini belirleyen kişi de basında tek parti iktidarına muhalif ilk gazeteci olan Ahmet Emin Yalman'dır¹. Bu dönemde İsmet İnönü politikalarını sıkça tenkit eden², muhalefet yılları itibarıyla Celal Bayar-Adnan Menderes-Fuat Köprülü takımından yana tavır alan Yalman'ın değişken bir politik tutuma sahip olduğunun da altını çizmek gerekir. Hatta çabuk etki altında kalan Yalman'ın siyasi yaşamındaki gelgitlerini de bu özelliğine bağlamak yanlış olmaz. Yılmaz Çetiner de Vatan Gazetesi'nin üstündeki "*doğruya doğru, eğriye eğri*" sloganını buna bağlamaktadır³.

Bu bağlamda Yalman çok partili hayatın başında Demokratlara yakınlığı doğru bulmuş ve onlarla birlikte hareket etmiştir. Nitekim 17 Ağustos

1945'te başlayan Vatan ile Ulus gazetelerindeki demokrasiye yönelik atışmalar, 25 Ağustos itibarıyla ve Fuat Köprülü'nün "*Açık Konuşalım*" başlıklı makalesini Vatan'da yayınlamasıyla Yalman'ın gazetesini CHP'ye karşı muhalif basın arasında ilk sıraya yükseltmiştir. Öyle ki Menderes ve Köprülü Vatan gazetesindeki muhalif yazılarından dolayı CHP'den çıkarılmışlar, bu durumu yine Vatan'ın aracılığıyla protesto eden Refik Koraltan'ın da partiyle bağlantısı sona ermiştir. Akabinde Bayar'ın da CHP'den ayrılması üzerine Yalman'ın "*Dörtlü Takrir sahipleriyle Vatan gazetesi tabii bir şekilde bir tek mücadele cephesi haline geldi. Ben de dörtlerin beşincisi durumuna geldim ve yıllarca öyle kaldım*" sözleriyle ifade ettiği gibi Vatan muhalefet safında yerini almıştır⁴. Ancak "*yıllarca öyle kaldım*" ifadesini dikkate almak gerekmektedir, çünkü yukarıda da belirtildiği üzere Yalman'ın DP'den uzaklaştığı dönemler olmuştur. Bu uzaklaşmaların sebebini Yalman, DP'ye yönelik yaşadığı hayal kırıklıkları olarak açıklamaktadır. Nitekim "*Muhalefet devrinde samimi bir ruhla "hürriyet, demokrasi, islahat" diye bağırانlar iktidara geçince bambaşka adamlar oluyorlar*" diyen Yalman, 1950 seçimlerinden yaklaşık bir ay sonra, 22 Haziran'da kaleme aldığı "*Menderes Nereye Gitmek İstiyor*" başlıklı yazısıyla eleştirilerine başlamıştır. 11 Şubat 1951 tarihli yazısında da Menderes'in iktidarı tekeline almak istediğine dair yorumlarda bulunmuştur. Bu yoruma karşılık Başbakan Menderes de "*Allah insanı Ahmet Emin Yalman gibi dostlardan korusun*" demiştir. Menderes'e yönelik eleştirilerinin dostluk çerçevesinde olduğunu ifade eden Yalman, bu tenkitlere karşılık kendisine de başta Necip Fazıl Kısakürek'in çıkardığı Büyük Doğu

¹ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Cilt 4 (1945-1970), İstanbul: Yenilik Basımevi, 1970, s. 38, 43.

² Metin Hepar, *İsmet İnönü*, Çeviren: Sermet Yalçın, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 34.

³ Yılmaz Çetiner, *Nefes Nefese Bir Ömür*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2005, s. 54-55, 121.

⁴ Öte yandan DP'nin kuruluşundan kısa süre sonra Vatan'ın yeni partinin yayın organı olduğunu söyleyenlere Yalman'ın cevabı daha farklıdır. Yalman, "*Ben bu işi memleketin şeref ve itibarı endişesiyle yapıyorum. Vatan hiçbir zaman herhangi bir siyasi partinin organı olmayacak 'doğruya doğru eğriye eğri' esası üzerine tenkit istiklalini koruyarak vazife görecek*" diyerek tarafsız kalacağını vurgulamıştır. Bkz. Yalman, s. 32-38, 57.

Dergisi⁵ olmak üzere pek çok yayında saldırıldığını anılarında anlatmaktadır⁶.

Görüldüğü üzere Yalman, demokrasi savunuculuğu rolünü bu dönemde çok fazla üstlenmiştir ve demokratik olmayan uygulamalar hangi partiden gelirse gelsin tepkisini göstermiş, bunu açıkça yazılarında kaleme almıştır. Bu durumla ilgili olarak da kendisine yönelik eleştiriler fazlasıyla gündeme gelmiştir. Kısakürek ile Yalman arasında bu dönemdeki tenkitsele yayınlar da suikast sonrasında önemini ortaya koymuştur. Yalman'ın etkin demokrasi söylevciliğinin dönem içinde dikkat çekici boyutta olduğu da bilinmektedir. Demokrasi konusunda hassasiyeti herkesçe bilinen Yalman'a yönelik suikast girişimi de iç politik yaşamda oldukça tepki toplamış, böylesi bir eylem iktidar ile muhalefeti birbirine yaklaştırmada mühim rol oynamıştır.

3. Ahmet Emin Yalman'a Yönelik Suikast

Vatan Gazetesi sahibi ve başyazarı olan Ahmet Emin Yalman'a yönelik suikast, 1952 yılının sonunda Malatya'da gerçekleşmiştir⁷. Aynı süreçte Başbakan Adnan Menderes de Malatya'dadır. Menderes, 22 Kasım 1952'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, İşletmeler Bakanı⁸ ve bazı milletvekilleri ile Malatya'ya gitmiştir. Malatya'da ilk kez bulunan başbakanın şehirde bulunma amacı 23 Kasım sabahı saat 9.00'da İstanbul Sineması'nda başlayacak olan DP İl Kongresi'ne katılmaktır. Malatya'da kendisini Elazığ'dan gelen İçişleri

Bakanı Ethem Menderes ve Orgeneral Yaşınkılıç'la⁹ askeri ve mülki erkân ile parti yetkilileri karşılaşmıştır. Menderes aynı gün kalabalık bir topluluğa seslenmiş, akşam da valilik tarafından Sümerbank lokalinde verilen yemeğe katılmıştır¹⁰.

Yurt sayısını hazırlamakla uğraştığı için¹¹ bir süredir Malatya'da bulunan Vatan Gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman da 22 Kasım akşamı verilen bu yemeğe katılmıştır. Yalman, yemek sonrasında önce postaneye giderek Vatan Gazetesi'ni aramış, Menderes'in yaptığı konuşmayı bildirmiş, ardından kaldığı Malatya Palas'a dönerken İş Bankası'nın önünde 23.30'da Akşam'a ve Vakit'e göre üç, Ulus'a göre iki kişinin saldırısına uğramıştır.

Bu kişilerden açık bej rengi (Vakit gazetesi gri renkli olduğunu söylemektedir) pardösüsü olan ve siyah pantolonlu olduğu söylenen Yalman'a 7.65 milimetre çapındaki tabanca ile (Milliyet av tüfeği diye yazmıştır) Vakit ve Akşam'a göre altı, Ulus'a göre yedi el ateş etmiştir. Kurşunlardan biri Yalman'ın eline, biri karnına (Vakit'te göğsüne demektir) diğeri de ayağına (Vakit'te bacaklarına yazmaktadır) gelirken, diğeri kurşunlar yazara isabet etmemiştir. Olayı gören bekçi, suikastçıların arkasından koşsa da yetişememiştir. Yalman hastaneye kaldırılırken olay Menderes'e ve İçişleri Bakanı'na bildirilmiştir. Hastanede Yalman'ı ziyaret eden Menderes'in isteği üzerine Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ ve Emniyet Genel Müdürü Kemal Aygün ile Operatör Doktor Kamil Sokullu ve Profesör Doktor Recai Ergüder özel bir askeri

⁵ Büyük Doğu Dergisi Necip Fazıl Kısakürek tarafından 1 Eylül 1943 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanmış ve derginin yayın hayatı otuz beş yıl devam etmiştir. 512 sayı kadar çıkan dergi, zaman zaman kapatılsa da her defasında birinci sayıdan başlayarak yeniden çıkarılmaya başlanmıştır. Bkz. Aşşe Nevin Yıldız, "Türkiye Modernleşmesi ve Bir Muhafız Basın Organı Olarak Büyük Doğu Dergisi", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 13, (2002), s. 582.

6 Yalman, s. 239-242.

7 Vatan, "Başmuharririmiz Ahmet Emin Yalman'a Suikast Yapıldı", 23 Kasım 1952, s. 1.

8 Bu dönemde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, İşletmeler Bakanı ise Sıtkı Yırcalı'dır. Bkz. M. Serhan Yücel, Demokrat Parti, İstanbul: Ülke Kitapları, 2001, s. 88.

9 Orgeneral A. Kemal Yaşınkılıç, 3 Temmuz 1950-24 Mayıs 1954 tarihleri arasında Jandarma Genel

Komutanlığı görevi yapmıştır. Bkz. www.jandarma.gov.tr (Erişim 20 Mart 2015).

10 Akşam, "Hangi Partiyi İsterseniz Onu İktidara Getirirsiniz", 23 Kasım 1952, s. 1-2, Ulus, "Hiç Böyle Başbakan gördünüz mü Siz?", 23 Kasım 1952, s. 1-5, Vakit, "Başbakan Menderes'in Malatya'da söylediği Mühim Hitabe", 23 Kasım 1952, s. 1-2, Milliyet, "Menderes dün Malatya'da 15 bin kişi önünde konuştu", 23 Kasım 1952, s. 1-7.

11 Vatan gazetesi ekibinin 12 Aralık 1951'de Bursa'yla başladığı 64 ili gezerek yurt sayısını çıkarma faaliyetinde Malatya 49. ildir. Suikast sonrasındaki kısımda Yalman'ın yerine ekibin başına Kemal Aydar geçmiştir. Bkz. Yalman, s. 253-255. Suikastı düzenleyenler bu geziyi takip etmişler ve ilk olarak Elazığ'ı düşünmüş olsalar da Yalman'ı vuracak İbrahim Kara heyecanlanınca plan Malatya'ya kalmıştır. Suikast için de Hüseyin Üzmez seçilmiştir. Bkz. Mehmet Yaşar Soyalan, "Yaşayan Tarih Saatçi Musa Çağıl İle Yakın Tarih Üzerine", Söz ve Adalet, Yıl: 1, Sayı: 6-7, (Temmuz-Ağustos 2008), s. 81-82.

uçakla Malatya'ya gelmişlerdir. Ayrıca Menderes, Malatya Valisi Şefik San'ın iyi bir emniyetçi olmasından dolayı olayı bizzat idare etmesini isterken tahkikatın savcı yardımcılarında Hilmi Güral tarafından yürütüldüğünü de eklemek gerekir. Bu arada olayla ilgili çıkan ilk haberlerde suikastı düzenleyenlerin Büyük Doğu Cemiyeti'ne¹² dâhil olduklarına dair söylentilerin varlığından bahsedilmiştir¹³.

Her ne kadar söylentiler Büyük Doğu Cemiyeti etrafında yoğunlaşmışsa da konuyla ilgili net bir bilgi de verilmemiştir. Böylesi bir olay karşısında farklı birçok rivayetin söz konusu olacağını düşündüğümüz zaman bu tür olasılıkların üzerinde konuşulmasını makul bulmak gerekir. Yukarıda da görüldüğü üzere suikastla ilgili kullanılan silah, suikastçının kıyafeti, kurşunların isabet ettiği yerler konusunda bile dönemin basınındaki ikilik, söylentilerin üzerinde çok da durulmaması noktasında bizi yönlendirmektedir. Ancak suikastın öncesindeki dönemde Ahmet Emin Yalman ile Necip Fazıl Kısakürek arasındaki fikir farklılıklarını ve çatışmaları göz önünde bulunduracak olursak bu söylentinin "acaba mı?" sorusunu zihinlerde oluşturduğunu da söylemek yerinde olur. Nitekim sonraki süreçte yaşanacaklar, olayın Büyük Doğu ve Kısakürek çerçevesinde şekillendiğini, irtica bağlamında ele alındığını bize göstermektedir.

Öte yandan suikastın içinde ismi geçen Musa Çağlı da kendisiyle yapılan röportajda, Malatya'da kurdukları fikir kulübünde dönemin gazete ve dergilerini okuduklarını söyleyerek Yalman ile Kısakürek'in atışmalarını takip ettiklerini, Büyük Doğu Dergisi'nin farkına bu süreçte vardıklarını, suikastın öncesinde de Elazığ ve Malatya'da Büyük Doğu Cemiyetleri'ni kurduklarını ifade etmiştir.

¹² Necip Fazıl Kısakürek'in "Büyük Doğu 4 sahifelik küçük gazete şeklinde 4 üncü devresini yürütürken yaptığımız ateşli bir ilânla dâva ve ideal arkadaşlarımızı Büyük Doğu Cemiyetini kurmaya davet ettik ve kadromuza girecekleri "gönüldaş" diye isimlendirdik. Başta Kayseri, Tavşanlı ve Malatya, Anadolu'nun her tarafından bağlılık ve Umûmî Merkeze katılma sesleri yağmağa başladı..." şeklinde izah ettiği Büyük Doğu Cemiyeti'nin kuruluş öyküsü 28 Haziran 1949'da başlamıştır. Cemiyetin Genel İdare Kurulu'nda Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atılhan, Abdurrahim Zapsu, Ömer Karagül, Celaleddin Sığındere, Şükrü Çelikalay, Şakir Üçışık, Haluk Nurbaki, Lütfi Bilgen gibi isimler vardır. 1 sene, 10 ay, 29 gün faaliyette kalan Büyük Doğu Cemiyeti; Kayseri, Malatya, Tavşanlı, Afyon, Kütahya, Soma ve Diyarbakır şubelerinden ibaret kalmış ve 26 Mayıs 1951'de kendini feshetmiştir. Bkz. www.nfk.com.tr (Erişim 20 Mart 2015).

Yalman'ın "komünizm artık camilerde, minberlerde, hutbelerde yer buluyor" şeklinde "camilere hakaretvari" yazılar yazdığını ifade eden Çağlı, "üstad da bunlara cevap veriyor. O da sivri yazılar yazıyor. Ama bizi daha çok Ahmet Emin'in yazıları tahrik ediyor, canımızı sıkıyor. Üstadın yazıları bizi tahrik ediyor ama biz daha çok Ahmet Emin'in yazılarına kızıyoruz" diyerek suikastın gerçekleşmesindeki faktörler arasında Kısakürek'in bulunduğunu belirtmiştir. Fakat Kısakürek tek etken değildir, Yalman'ın Milli Mücadele döneminde Mandacılık fikrini savunması, Sabetayist olması; düzenlenen güzellik yarışmasının birincisinin hoş olmayan konuşmalarının gazetesinde yayınlanması gibi sebeplerin de suikast noktasında etkili olduğunu Çağlı'nın ifadelerinden anlamak mümkün görülmektedir¹⁴.

Çağlı'nın açıklamaları dönemin panoramasını çizmesi açısından oldukça önemlidir. Açıklamaların siyasi bir konu olmaktan ziyade Yalman'a yönelik şahsi kanaat çerçevesinde düşünülmesi gerekliliğini de bize göstermektedir. Öyle ki güzellik yarışması da suikast noktasında önemli bir etkenidir. Yalman da suikasta hazırlanan zeminde güzellik yarışmasını bahane ederek kendisine yöneltilen tenkitlerin büyük rol oynadığını belirtmektedir. On, on beş yıldır düzenlenen ve ilgi gösterilen bu yarışmaların eleştiriliyor hale gelmesini, "Türk güzellerini Avrupalılara ve Amerikalılara peşkeş çekiyor. Bu adamın boynuna kement atacak bir iman sahibi çıkmayacak mı?" şeklindeki haberleri tahrik edici görmektedir¹⁵. Hatta Büyük Doğu'nun 5, 6, 7 ve 8 Haziran 1952 tarihlerindeki baskılarındaki güzellik yarışmasına ve Yalman'a yönelik atıflar sebebiyle Vatan'ın avukatı Mehmet Ali Sebük¹⁶ dergiye üç ayrı dava açmıştır.

¹³ Akşam, "Ahmet Emin Yalman'ı Üç Yerinden Yaraladılar", 23 Kasım 1952, s. 1-2, Ulus, "Ahmet Emin Yalman Silahlı Tecavüze Uğradı Yaralandı", 23 Kasım 1952, s. 1-3, Vakit, "Ahmet Emin Yalman'ı Malatya'da Vurdular", 23 Kasım 1952, s. 1, Milliyet, "Meçhul Bir Şahıs Ahmet Emin Yalman'ı Av Tüfeği İle Yaraladı", 23 Kasım 1952, s. 1-7.

¹⁴ Soyalan, s. 81-82.

¹⁵ Yalman, s. 267.

¹⁶ Mehmet Ali Sebük, Ankara Hukuk Fakültesi sonrasında Paris Kriminoloji Enstitüsü ve Lyon Üniversitesi Ceza Bilimleri Bölümü'nde eğitim almıştır. 1942'ye kadar savcılık yapmış ardından istifasını vererek serbest avukatlığa başlamıştır. Vatan Gazetesinin avukatlığını üstlenmiş, sağ görüşlü olmasına rağmen Nazım Hikmet'in

Bu dava sonucunda Kısakürek önceden de var olan cezalarından ayrı üç ay daha ceza alırken, Büyük Doğu Yazı İşleri Müdürü Hüseyin Banatlı 4 ay 220 gün hapse ve 500 lira ağır para cezasına çarptırılmıştır¹⁷. Görüldüğü üzere bazen pek de mühim görülmeyen gelişmeler büyük olayları doğurmaya yol açabilmektedir. Güzellik yarışmasına yönelik atışmalar, giderek büyümüş ve sıkıntılı bir süreci doğurmuştur.

4. Suikast Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Başbakan Adnan Menderes, Ahmet Emin Yalman'ın vurulması sonrasında yukarıda da belirtildiği üzere kendisini hastanede ziyaret ettiği gibi gerek tedavisi gerekse olayın aydınlatılması ile ilgili de çaba sergilemiştir. Ayrıca aynı süreçte Cumhurbaşkanı Celal Bayar¹⁸ ve CHP lideri İsmet İnönü de Yalman'a geçmiş olsun dileklerini iletmışlerdir. Olayın aydınlatılması konusunda ise önceden ifade edildiği üzere gözler ilk olarak Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu Cemiyeti'ne çevrilmiştir. Araştırmalar sonunda, dönemin basını bir irtica şebekesi ortaya çıkarıldığını ve bu bağlamda on beş kişinin tutuklandığını yazan haberlere yer vermiştir. Tutuklananların isimleri Fevzi Özel, Hüseyin Üzmez, İlhan Civelek, Avni Mansur (Ulus'ta Özmansur, Ayın Tarihi'nde Mansur olarak geçmektedir), Mustafa Özmansur, Hüseyin

Yabancı, Musa Çağıl Diltemiz, İbrahim Kara, Fehmi Albayrak, Hafız Abdülkadir Akççek, Abdülvahap Arı, Şerif Dursun, Mahmut Şentürk, Muhittin Şaralioğlu ve Osman Dursun'dur. Önce Şerif Dursun bu suikastın faili olarak görülmüşse de ifadeler sonrası Yalman'ı vuran kişinin Elazığ Lisesi son sınıf öğrencisi Hüseyin Üzmez olduğu anlaşılmıştır¹⁹.

Hüseyin Üzmez'in ifadesinde "maddi ve manevi tesirleri altında bulunduğum adamlardan emir aldım. Kimi olsa vuracaktım" sözleri dikkat çekmektedir. Ahmet Emin Yalman'ın yazılarını ve karakterini sevmeyen, kökeninden dolayı da "dış bileyen" Üzmez'in maddi durumunun bozuk olduğu, gizli cemiyetin yardımlarıyla okuduğu, bu yüzden onların talimatını yerine getirdiğini söylemesi de önemli görülmelidir. Vurduktan sonra kendisine vaat edilen 120 lirayı alan Üzmez, Yalman'ı öldürmek amacıyla olmadığı için²⁰ belden aşağı ateş ettiğini söylemiştir²¹. Üzmez'in "Dini akidemi zedeleyici yazılar neşreliyordu. Onun için kendisini öldürmeye karar verdim ve bu suçu işledim. Bekçiye silah atan Şerif Dursun'dur" açıklamasından da anlaşılacağı üzere Üzmez suikastı tek başına gerçekleştirmemiştir. Nitekim dönemin basınına da konu olduğu üzere yukarıda ismi geçen şahıslar 20 Kasım'da Fevzi Özer'in evindeki toplantıda bu eyleme karar vermişlerdir. Bu toplantıda başkan olduğunu söyleyen Musa Çağıl²², "Ahmet Emin Yalman'ın adap ve

avukatlığını da yapmıştır. 1954'te DP İzmir Milletvekili olmuştur. Bkz. Gürkan Hacır, "Hukuk Bir Gün Herkese Lazım", Akşam, 1 Ocak 2012.

¹⁷ Vatan, "N. Fazıl Üç Ay Daha Hapis Yatacak", 18 Aralık 1952, s. 1-7.

¹⁸ İstanbul'da bulunan Bayar, Vatan gazetesini ziyaret etmiş, Yunanistan'a hareketinden önce de "memlekette fikir hürriyetine hiçbir şekilde tecavüz edilmeyecektir" şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bkz. Metin Toker, *Demokrat Parti'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990, s. 212.

¹⁹ Ayın Tarihi, 4 Aralık 1952, Ulus, "Mürtecilerin Kara Listesi", 28 Kasım 1952, s. 1-3, Akşam, "Malatya Suikastı Yeni Bir Safhada", 26 Kasım 1952, s. 1-2.

²⁰ Vakit'te çıkan haberde ise beş kurşunu dikkatsiz kullandığı, Elazığ'da başarılı olamadıkları için kendilerine güvensizlik duyulduğu ve bu yüzden Yalman'ı öldürme işini kendisinin üstlendiği yazılmıştır. Aynı haberde suikast şebekesinin ölüm listesinde Nadir Nadi, Falih Rifki Atay ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın da isminin bulunduğu ifade olunmuştur. Bkz. Vakit, "Yalmanı Vuran Hüseyin Mühim İfşaatta Bulundu", 28 Kasım 1952, s. 1-2. Bu ölüm

listesiyle ilgili haber Ulus'ta da yer bulmuştur. Bkz. Ulus, "Kara Liste", 28 Kasım 1952, s. 1.

²¹ Toker, s. 212.

²² Suikastta diğer ismi geçenler domates ya da yumurta atarak Yalman'ı protesto etmeyi düşünürken Çağıl, haber olabilecek kadar ciddi bir şeyler yapmaları gerektiğini söylemiş, böylece yaralayarak gözdağı vermeyi kararlaştırmışlardır. Çağıl, hazırlanan plan şöyle anlatmaktadır: "Ben Yalman'ın Malatya programını elde ettim. Ona göre bir plan yaptık... Planda olduğu gibi Hüseyin, Yalman'ı vurdu. Üç el ateş etmiş. İki kişi karnına birisi eline isabet etmiş. O gün de Malatya ana baba günü. Başbakan ve bakanlar da gelmiş. Ben o gün işim olduğu için Elazığ'a gittim. Yalman Abdi İpekçi²² ile Postane'ye geliyor. İpekçi içeride kalıyor, Yalman postaneden çıkınca Hüseyin orada ateş ediyor. Mahmut'la birlikteler, Postaneye bisikletle gelmişler. Bisikletleri postanenin bahçesine bırakmışlar. Olaydan sonra bisiklete binip kaçacaklar. Hüseyin bisiklete binip kaçıyor. Mahmut heyecanlanarak bisikleti orada bırakarak kaçıyor. Daha sonra bisiklet bulunuyor. Kimin diye soruşturuluyor. O günlerde bisiklet sayılı kişilerde var. Bisikletler Şerif Dursun'a ait. Tabi çok geçmeden Mahmut'u ve Şerif'i yakalıyorlar. Bu arada Hüseyin o akşam treni ile Elazığ'a bizim yanımıza geliyor.

akidelerine mugayir fikirlere sahip olduğunu, Türkiye'yi Amerikalılara peşkeş çektiğini Büyük Doğu'da yapılan neşriyattan öğrendim. Bu yüzden kendisine kinimiz var" diyerek suikastın sebebinin açıklanmış ve Dursun ile Üzmez'in işi üstlendiğini söylemiştir. 21 Kasım'da Yalman vali ile birlikte elektrik bağlanan köylere gittiğinden gerçekleştiremedikleri suikastı Menderes'in Malatya'ya geldiği gün yapmışlardır. Suikast esnasında Üzmez Yalman'a beş, Dursun da bekçiye iki el ateş etmiştir²³.

Suçluların ifadelerinden anlaşıldığı üzere Yalman, görüşleri kendilerine ters geldiği için suikastçıların hedefi olmuştur. O dönemde lise öğrencisi olan Üzmez'in böyle bir işte yalnız olması da pek mümkün görünmemektedir. Nitekim Musa Çağlı'nın sonraki yıllarda yaptığı açıklamalarda Üzmez'le ilgili söylediği "O zaman Lise öğrencisi, heyecanlı bir genç. Babası ölmüş, öksüz, gariban birisi. Diksiyonu iyi, bizim toplantılarda şiirler okuyor, nesirler okuyor. Zeki de bir çocuk. Ekonomik sıkıntı içinde öyle ki, sevdiği bir yemek olunca hemen içine bir avuç tuz atıyor, kimse yemesin de hepsi bana kalsın diye. Böyle gariban birisi. "Hapiste biz seni besleriz, hatta hapse girmemen için elimizden geleni yaparız" dedik. İş kararlaştırıldı²⁴" sözleri de bunu ispatlar niteliktedir.

Neticede muhafazakâr kesimle Yalman'ın arasındaki uçurum, Malatya suikastı ile ciddi bir boyut kazanmıştır. Uçurumun bu boyutlara gelmesinde dönemin muhafazakâr basınının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Nitekim Ulus'ta çıkan bir haberde Üzmez'in Malatya'daki evinde yapılan araştırmalarda Büyük Doğu dergi ve gazetelerinin ciltleri, Volkan dergileri, İslam'ın Rehberi, Masonluğun İcyüzü, Muhammet Hanefi Cengi, İmam Hatip Okulları adlı kitap ve risaleler, Serdengeçti, Hür Adam, Bozkurt gibi dergilerin bulunduğu bahsedilmiştir²⁵. Dolayısıyla basının gücü bir kez daha kendisini göstermiştir. Ancak "basında yer alan yazılar suikast yapılmasına yönelik azmettirici vazifededir" şeklinde bir tez de çok sağlıklı görülmemektedir. Bu arada belirtilmesi gereken bir nokta da İzmit'te yaşanmıştır. İzmit'te yayınlanan bir gazete "Karagünler" imzalı

Tecrübesiz çocuklar oldukları için polis onları biraz sıkıştırınca bülbül gibi ötüyorlar. Her şey açığa çıkıyor." Bkz. Soyalan, s.81-82

²³ Akşam, "Malatya Suikastını Tertip Eden Şebeke Efradı Yakalandı", 27 Kasım 1952, s. 1-2.

²⁴ Soyalan, s. 81-82.

gönderilen mektupta Yalman'ın er geç öldürüleceği ifade edilmiştir. "Körolası Ahmet Emin Yalman'ı Malatya'da öldüremedik. Ama eceli elimizde ve yakındır. Burada da öldürülmesi meşrut bazı kimseler vardır" yazılı mektup olayın büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir²⁶. Her ne kadar Üzmez öldürmek amaçlı ateş etmediğini söylemişse de duruşmada da söyleyeceği üzere bunu dava haline getirmiş bir topluluk vardır.

Suikast ile ilgili farklı bir bakış açısını ise Alpay Kabacalı'nın kitabında görmekteyiz. Kabacalı, Mehmet Ali Sebük ile yaptığı röportajın bir kısmında şu sözlere yer vermiştir:

"Yalman, Menderes aleyhinde yazmaya başlayınca Necip Fazıl'ı Ankara'ya çağırdılar, hukuk dışı bir davranışa sokmak istediler. Gözümün önünde Samet Ağaoğlu, ona 170 bin lira verdi. Daha sonra Büyük Doğu'da Ahmet Emin dinsiz imansızdır diye bir kampanya başladı. Yaza yaza Malatya suikastını yarattılar. Ahmet Emin beş kurşun yedi, tesadüfen kurtuldu. Menderes'in haberi vardı²⁷."

Sebük'ün bu sözleri, Kısakürek ile Yalman arasında basın üzerinden yürüyen atışmaların nedenini göstermekle beraber, Başbakan Menderes'in haberdar olduğu durum Büyük Doğu Dergisi'ndeki Yalman'a yönelik yazılar olsa gerektir. Suikasttan haberi olduğu durumu pek gerçekçi görülmemektedir. Ancak bu yazıların muhafazakâr gençlik üzerinde etkin rol oynadığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Yine de yukarıda da belirtildiği üzere bunun azmettiricilikle bağlantısının zayıflığı söz konusudur.

Öte yandan DP'nin resmi ilanlarla Büyük Doğu'yu destekler hali, bu tür söylemleri de beraberinde getirmiştir diyebiliriz. Kısakürek böylesi ithamlarla karşı karşıya kalırken ona göre bu suikastı gerçekleştirmiş olabilecekler 1 Aralık 1952 tarihli büyük Doğu'da şöyle sıralanmıştır:

- Büyük Doğu gazetesinin etkisiyle tirajı düşen Vatan gazetesinin kendisine karşı tertibi,

²⁵ Ulus, "Yalman'ı Yaralayan Sanık Teslim Oldu", 26 Kasım 1952, s. 1-4.

²⁶ Milliyet, "İzmit'te Bir Hadise", 23 Ocak 1953, s. 7.

²⁷ Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1994, s. 235.

- Adnan Menderes'i çürütmek için masonların ve kozmopolitanların bir tertibi,
- CHP'nin tertibi,
- Sadece din ve imana karşı güdülen tasallutlardan münfail birkaç Müslüman'ın kafa kafaya vererek yaptıkları bir kişisel eylem,
- En zayıf ihtimal olarak da ülkede var olan gizli bir şebeke ve örgütün mübarek değerler adına tertibi²⁸

Görüldüğü üzere iki taraf da suikastın öncesinde ve sonrasında birbirini suçlar mahiyette yorumlarda bulunmuşlardır. Bu arada belirtilmesi gereken bir nokta da dönemin basınında da yer bulan, olayla ilgili dış tesirlerdir. Buna göre İran'ın "Fadaiyan-ı İslam Cemiyeti"²⁹ başkanıyla yapılmış bir yazışma ele geçirilmiştir. Ayrıca yine aynı cemiyetin Rüstem Yücel adına gönderdiği bin liralık bir bonodan da bahsedilmiştir³⁰. Bundan ayrı Mısır'daki Müslüman Kardeşler Cemiyeti'yle de işbirliği içinde bulunduğu da basında yer almıştır³¹. Yalman Suikastının içeriden olduğu kadar dışarıyla da temasının bulunması olayın önemini göstermesi açısından önemlidir.

5. Suikastın Basın Üzerindeki Etkisi

Yalman Suikastı'nın ülke içindeki tesiri yalnızca siyasi ortamda değil, basın çevresinde de kendisini hissettirmiştir. Enteresan bir şahsiyet olan Ahmet Emin Yalman, kendisini hedef alan suikastın sonucunu hayırlı görmesi ile şaşkınlık yaratmıştır. Mağdur olan tarafın böyle bir histe olması şaşırtıcı gelse de Yalman'ın "*memlekette geriliğe karşı bir milli cephe kurmak ve milli menfaatlere elbirliğiyle bekçilik ve hizmet etmek yolunda bir istidat ve imkân yarattı. Bu da her şeyden evvel basınla hükümet arasındaki sıkı işbirliği manzarasını aldı*" sözleri³² suikast sonrası dönemi özetler

²⁸ Sabahattin Nal, "Demokrat Parti'nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3, (2005), s. 163.

²⁹ Gazete baskısında bu isimle çıkmış olsa da cemiyetin adı "Fedayan-ı İslam"dır. 1940'lı yıllarda kurulan cemiyet, İran İslam Devrimi'nin atası olarak görülmektedir. Kurucu lideri Nevvab Safevi'dir. Bkz. Hakan Albayrak, "İran'ın Mavi Marmara Eleştirisine Cevap", www.mesale.org.tr 3 Nisan 2013 (Erişim 25 Mart 2015).

³⁰ Akşam, "Malatya'daki Suikastçı Yobazlar 'Fedayanı İslam'dan 1000 Lira almışlar", 23 Aralık 1952, s. 1-2,

niteliktedir. Çünkü Menderes, suikast sonrasında basınla ve muhalefetle sıkı ilişki içerisine girmiştir. Basın çevresinden ise özellikle Yalman ayrıcalıklı bir konumda yer almıştır. Nitekim Mükerrer Sarol da suikast sonrası Menderes-Yalman ilişkisini şöyle özetlemiştir: "*İktidarın her icraatı herkesten önce Yalman'la paylaşılmıştır. Yapılacak yollar, barajlar, köprüler, limanlar herkesten önce Ahmet Emin Yalman tarafından, hem de teferruatı ile öğreniliyordu. Başbakan bir kısım kabine arkadaşlarıyla yaptığı bazı konuşmalarda Ahmet Emin Yalman'ın bulunmasında mahzur görmemiştir*"³³.

Yalman'a suikast sonrasında gösterilen bu ilginin sonraki süreçte de devam ettiğini yine Sarol'dan şu sözlerle öğrenmekteyiz:

"Adnan Menderes, başbakan olarak basına ve özellikle Ahmet Emin Yalman'a özel bir önem veriyordu. Ben Devlet Bakanı olarak, başbakanım adına Yalman'la ilgileniyor, gerçekleri öğrenmesi için elimizden gelen her yardımı yapıyordum. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün arşivlerini, başbakanın emri ve Kemal Aygün'ün siyasi sorumluluğu ile Ahmet Emin'e açmıştık. Dilediği gibi dosyaları inceliyor, içten ve dıştan gelen düşmanca hareketlerin içinde yer almış kişileri böylece tanımış oluyordum"³⁴

Sarol, devlet bakanı olduğundan söz ettiğine göre bu söylenenler III. Menderes Hükümeti döneminde gerçekleşmiş olmalıdır. Dolayısıyla ifadeler, Yalman'ın DP dönemindeki imtiyazlı halini gösterir olması yönünden mühim görülmelidir. DP kuruluşundan itibaren ve demokrasiden uzaklaşmadıkları müddetçe onlarla birlik halinde olan Yalman, yukarıdaki ifadesinde suikastın sonrasındaki "basınla hükümet arasındaki sıkı işbirliği" sürecinden bahsetmişti. Bu işbirliğinin boyutunu Mükerrer Sarol'un cümlelerinden anlamış bulunmaktayız. Bu arada Yalman'dan ayrı ve ona olduğu kadar olmasa da, 1952 sonunda

Milliyet, "Suikastın Harici Teşviklerle İşlenmiş Olması İhtimali Belirdi", 28 Kasım 1952, s. 1-7.

³¹ Milliyet, "Bir Kronoloji", 22 Mart 1959, s. 3.

³² Kabacalı, s. 235.

³³ Mükerrer Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, Cilt 1, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014, s. 167.

³⁴ Sarol, s. 165.

diğer gazeteciler ile bir yakınlaşma sağlanmaya çalışıldığı da muhakkaktır. Nitekim Menderes, suikastın sonrasında fazla zaman geçmeden basın mensuplarıyla bir araya gelmiş, Yalman'ın dediği gibi sıkı işbirliği manzarası çizme çabasında olmuştur.

İlk basın toplantısı 20 Aralık 1952'de başbakanlıkta yapılmıştır. Toplantıya Ankara, İstanbul ve İzmir gazetelerinin sahip ve başyazarlarından bir kısmı çağrılmıştır. Bu bağlamda Zafer gazetesi başyazarı Mümtaz Faik Fenik, Vatan başyazarı Ahmet Emin Yalman, Vakit başyazarları Asım Us ve Tarık Us, Milliyet başyazarı Ali Naci Karacan, Yeni Asır başyazarları Behzat Bilgin ve Şevket Bilgin, Son Telgraf başyazarı Ethem İzzet Benice, Hergün başyazarı Faruk Gürtunca, İstanbul Ekspres başyazarı Mithat Perin, Hürses başyazarı Cavit Oral, Dünya başyazarı Falih Rifki Atay, Yeni İstanbul başyazarı Mustafa Nermin, Son Posta başyazarı Selim Ragıp Emeç, Akşam başyazarı Necmettin Sadak, Yeni Sabah sahibi Safa Kılıçlıoğlu, Son Saat sahiplerinden Ziyad Ebüzziya, Cumhuriyet yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut ve Demokrat İzmir sahibi Adnan Düvenci toplantıda bulunmuştur³⁵. Toplantıya katılan politikacılar ise Devlet Bakanı Muammer Alakant, Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, İçişleri Bakanı Ethem Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Enver Güreli, İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı, DP Meclis Grubu Başkanı Hulusi Köymen ve Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Cevat Açıkalın olmuştur. Üç buçuk saat süren toplantının sonrasında Başbakanlıktan Cumhurbaşkanlığına geçilmiş ve aynı isimlerle Celal Bayar da basın toplantısı gerçekleştirmiştir. Farklı olarak Alakant ve Güreli Çankaya'daki toplantıda yer almazken Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Dr. Halim Alyot bu toplantıya katılmıştır³⁶.

Üç buçuk saat süren basın toplantısında Menderes alışıl gelmiş şekilde bizzat beyanatta bulunmaktansa gazete başyazarlarının söyleyeceği meseleler etrafında konuşma yapmayı tercih etmiştir. Menderes'e göre bu toplantı "*fikir müdavelesi*" mahiyetindedir. Toplantıda soruların

çoğu CHP'li gazeteciler tarafından gelmiştir. Seçimlerin öne alınmasına yönelik Necmettin Sadak'ın sorduğu soruya normal zamanında yapılacağı şeklinde cevap veren Menderes, anayasa tadilleri ile ilgili olan Cavit Oral'ın sorusuna böylesi bir sürece bütçe müzakerelerinin bitmesinden sonra ve seçim öncesinde girilebileceğini söylemiştir. Aynı toplantıda Hakkı Tarık Us'un sorusu üzerine CHP'nin malları mevzuu da tartışılmış, başbakan buna yönelik "*hükümetin muhalif partiyi muhalefet imkânlarından mahrum bırakacak bir hareket tarzına taraftar olmadığını*" ifade etmiştir. Ayrıca ticari, iktisadi ve mali konularla ilgili konular üzerinde de hem Başbakan hem de ilgili bakanlar konuşma yapmışlardır. Falih Rifki Atay'ın irtica ile ilgili sorusuna dini taassup bağlamında görüş bildiren Menderes, "*Memleketimizde gericilik kalıntıları bulunmakla beraber, halkımızda irtica meyli bulunmadığı, dini taassubu ve müfrit milliyetçilik hislerini istismar gayretlerinin hariçten geldiği, bu gibi maceralar tasfiye olunduğu takdirde bünyemizde zindelik hüküm süreceği, laikliğin dinsizlik ve dini alakanın irtica demek olmadığı*" şeklinde konuşmuştur. Ahmet Emin Yalman ise partiler arasındaki gerginlikten bahsetmiştir. Menderes'in Yalman'a cevabı "*henüz ortada bir seçim mevzuu yokken iktidarla muhalefet arasındaki mücadelenin bu derece şiddetlenmiş olmasının doğru olmadığı*" yönünde olmuştur. Ardından Ocak ayının 15. gününde de bir toplantı yapılması ve her ay bu toplantıların düzenli devam etmesi söylenerek görüşme sona ermiştir³⁷.

İlimli bir ortamda geçen ve bir nevi muhalif yazarların sorularına verilen cevaplarla süren basın toplantısı, CHP'nin merak ettiği bazı önemli konulara da açıklık getirmiştir. İktidarın basınla ve bu bağlamda muhalefet ile ilişkileri yumuşatmaya yönelik tutumunu CHP de olumlu karşılamıştır. Nitekim bu süreçte iyi niyet içeren temaslara, belli bir süre için de olsa, dikkat çekmektedir.

³⁵ Yukarıda CHP'nin yayın organı olarak bilinen Ulus'un ismi geçmemektedir. Ancak Ulus başyazarı Nihat Erim de bu toplantıya davet edilmiştir. Erim, mazeret göstererek yerine bir başkasının toplantıya katılıp katılamayacağına dair sorduğu soruya olumsuz yanıt almıştır. Dolayısıyla iki basın toplantısında da muhalif yayın organı Ulus'tan herhangi birisi bulunmamıştır. Bkz. Rifki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara: Nuru Matbaacılık, 1998, s. 127. Aynı şekilde Hürriyet Gazetesinden Sedat

Simavi de toplantıya katılmamış, davet kişiye özel olduğundan yerine başka bir ismi gönderememiştir. Bkz. Akşam, "Seçimler Öne Alınmıyor", 21 Aralık 1952, s. 2.

³⁶ Ayın Tarihi, 20 Aralık 1952.

³⁷ Akşam, "Başbakan Her Ay Bir Basın Toplantısı Yapacak", 21 Aralık 1952, s. 1-2, Ulus, "Başbakanın Dünkü Basın Toplantısı", 21 Aralık 1952, s. 1-3.

6. Suikastın Politika Üzerindeki Etkisi ve İktidar ile Muhalefetin İşbirliği Söylemleri

Ahmet Emin Yalman suikastının sonrasında yaşanan iktidar ve ana muhalefet arasındaki bahar havası demokratik yönden önemli görülmelidir. On yıl boyunca dört kez yaşanacak siyasi bahar havasının ilki Ahmet Emin Yalman'a yönelik suikast girişiminin ardından gerçekleşmiştir³⁸. Aslında olayın sonrasında iki taraf da ortak tehdit unsuru olarak irticai faaliyetleri gördüğünü ortaya koymuştur. Bu durum da aradaki gergin havayı yumuşatmıştır. Aralık ayının ilk haftası Adana'ya giden Başbakan Adnan Menderes, "memlekette vicdan hürriyetine tecavüz kimsenin haddi değildir. Malatya olayı, dini türlü maksatlara alet etmek isteyenlerin hatta toplu halde çalışmak hevesinde olduklarını gösteriyor. Bu, kesin şekilde önlenecektir" demiştir³⁹. Menderes'in Malatya İl Kongresi'nde söylediği "fikir ve politika adamları silahla tehdit edilemez. Buna cüret edenlerin kafalarını bin parça etmeye kadiriz"⁴⁰ sözleri de önemli görülmelidir. Akabinde DP İl Kongresi'ne katılmak için 26 Aralık 1952'de İzmir'e giden Menderes⁴¹, davet edildiği CHP'nin Konak İlçe Kongresi'ne de katılıp geçmiş bir yana bırakarak ileriye bakılması lazım geldiğine, sert mücadelenin bitirilmesi gerektiğine dair beyanda bulunmuştur⁴². Bunun sonrasında CHP lideri İsmet İnönü de 31 Aralık 1952'de verdiği demeçte iktidarla muhalefet arasında normal ve medeni ilişkiler yaşanmasını kolaylaştıracak her gelişmeyi memnuniyetle karşılayacaklarını, iktidarın demokrasi ile ilgili açıklamalarını ümit verici gördüklerini, bu sözlerin yerine getirilmesini ve kendilerinin de üzerlerine düşen görevleri yerine getireceklerini söylemiştir⁴³.

17 Ocak 1953 tarihinde Gaziantep'e gelen Başbakan Menderes⁴⁴, İl Kongresi'ne katılmış ve partilerin kardeş gibi geçinmesinin milleti mutlu ettiğini söylemiştir. Gaziantep konuşmasının bir kısmı şu şekildedir:

"... Bütün hürriyetlerimiz gibi vicdan hürriyetimizi de müdafaa etmek azmindeyiz.

Bu yolda aynı fikir ve düşüncede bulunan partilerle işbirliği yapmaya hazırız... Taassubun ve geriliğin her nevine karşı hürriyetlerimizi müdafaa etmek, iktidarınızın, partinizin ve muhalefette bulunan vatanperver partilerin birinci vazifesidir. Bu memlekette irtica yoktur. Gürültü koparan üç beş kişiyi görerek irtica vardır diyenler Türk milletine bütan ederler... Öte yandan Milliyetçilik sanki kendi inhisarlarında imiş gibi hareket edenler, kendilerini Türk milletinin hakiki mümessili ve hatta ta kendisi addetme dalaletine düşmüş bulunan ve milliyetperverlik gibi mukaddes mefhumu istismar ederek iyi niyetli vatandaşları kandırmaya çalışan birtakım bedbaht tahrikkiler vardır. Bu gibilerin hareketlerini de bizlere, milletimizin ileri ve olgun seviyesine ve vatanperverliğine dayanarak yenmekte asla güçlük çekmeyeceğiz..."⁴⁵

Menderes'in konuşmasında dini ve milli hisleri kullanarak halkın arasında nifak sokmaya çalışanlara da gönderme olduğu fark edilmektedir. Menderes ve bu bağlamda DP'nin böylesi fikirleri ana muhalefet tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır. Hatta CHP Genel Başkanı İnönü'nün yaptığı açıklamalar irtica konusunda iktidarı destekler mahiyettedir. Örneğin siyasi irticaa asla meydan verilmeyeceğini, siyasi havalanın geri bir irticaa doğru değil, ileri bir tekâmüle doğru gittiğini söyleyen İnönü, demokraside asıl olanın muhalefet ve iktidar başkanlarının temas halinde olmasıdır demiş ve eklemiştir: "Anormal olan temassızlıktır". Ana Muhalefet Partisi liderinin "demokrasiyi geliştirmek, sağlam temeller üzerinde kökleştirip, derinleştirmek için hükümetle işbirliği yapmak, ciddî arzumuz ve vazifemizdir"⁴⁶ ifadesi de 1953 yılının iktidar- muhalefet panoramasını çizmektedir.

İsmet İnönü, Menderes'in son bir aydır yaptığı konuşmalara CHP adına cevap vermek amacıyla 21 Ocak'ta basın toplantısı düzenlemiştir. Başbakanın sözlerinden hoşnut olduklarını vurgulayan İnönü, iktidarla muhalefetin el ele vermesi gerektiğini,

³⁸ Burçak, s. 127

³⁹ Toker, s. 213

⁴⁰ Milliyet, "Menderes Suikastı Tel'in Etti", 24 Kasım 1952, s. 1-7

⁴¹ Akşam, "İzmir Kongresi", 27 Aralık 1952, s. 1-2

⁴² Ulus, "İzmir'de Dün Karşılıklı Çok Güzel Konuşmalar Oldu", 29 Aralık 1952, s. 1-5

⁴³ Akşam, "Partiler Arasında Anlayış Havası", 31 Aralık 1952, s. 1-2

⁴⁴ Ayın Tarihi, 17 Ocak 1953

⁴⁵ Milliyet, "Bu Memlekette İrtica Yoktur", 18 Ocak 1953, s. 1-7

⁴⁶ Vatan, "Muhalefetin Cevabı", 23 Ocak 1953.

ülke çıkarlarının politik çekişmelerin üstünde tutulması zorunluluğunu vurgulamıştır.

“Memleketin bünyesini her türlü irtica hareketlerine karşı korumak yolundaki hükümetin bütün icraatında ona yalnız müzaheret ederiz... Cumhuriyet hükümetleri bu tehlikeleri önlemekle ve demokrasi rejiminde muhalefet partileri ve bütün vatandaşlar manen hükümete yardım etmekle vazifelidirler...”

diyen İnönü, işbirliği konusunda ise hükümetin isteği doğrultusunda ve partiler üstü konularla ilgili olarak bunun mümkün olabileceğini söylemiştir⁴⁷. *“Sayın Menderes’in realist bir devlet adamı olarak bu partiler arası didişmenin memleket hesabına yaratacağı zamanları müşahede ederek iç siyasetimize yeni, yumuşak ve fakat çok daha verimli bir istikamet vermesi, yerinde ve zamanında bir sezış olmuştur”⁴⁸* şeklinde yine İnönü’ye ait olan sözler 1952 yılının sert atmosferinden tamamen sıyrılıp yumuşama dönemine geçildiğinin en bariz göstergesidir. 30 Ocak 1953’te yapılan basın toplantısında Menderes’in *“memlekette medeni parti münakaşası devrini açmaktayız, mutlaka açacağız”* sözleri de yumuşama dönemine geçişin göstergesidir⁴⁹.

TBMM Başkanı Refik Koraltan’ın Mersin’deyken CHP’yi ve Köylü Partisi’ni (KP) ziyaret etmesi ve *“Bizim cephe, sizin cephe diye bir şey yok, millet cephesi vardır”* ifadesi yine aynı bağlamda değerlendirilmelidir. Koraltan’ın sözlerine ana muhalefetten Dr. Kamil Tarhan *“Eski devirlerin acılarını çekmiş olan biz yaştakiler, değişme ve çekişmelerin ne kadar zararlı şeyler olduğunu biliriz. Partiler arası bugünkü iyi münasebet hepimizi memnun etmektedir. Esasen bu lâzımdı. İfrata varmamaları hususunda genç elemanları da ikaz etmek vazifemiz olmalıdır”* diye yanıt vermiştir. KP lideri Enver Havur’un bu ılımlı gündemle ilgili düşüncelerine baktığımızda partiler arasındaki samimiyetin kardeşlik yarattığını ifade

ettiğini görmekteyiz. Havur, *“bunu bizim parti yapmak arzusunda idi. Bu muvaffakiyet de DP’ye nasip olmuştur”* derken⁵⁰ yine de sözlerinde bir serzeniş hissetmemek mümkün değildir. DP’nin bu hayranlık hissi uyandıran kardeşlik yaratma başarısını sağlaması çok da kolay olmamıştır. Ancak bu noktada anahtar kelimenin irtica olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim suikast sonrası iktidar da sağa karşı baskı politikasını arttırmıştır. Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ olayın yerel olmadığını gizlememiştir. *“Ülkenin sosyal düzenine dönük bu gibi hareketleri, hangi ad altında olursa olsun şiddetle takip etmek kararındayız. Bu olayın bir takım yayın ve bazı derneklerle, örgütlerle ilişkili olduğunu düşünmek hiçbir vakit hatalı sayılmaz”⁵¹* şeklinde açıklama yapan Çiçekdağ’ın sözlerinden daha geniş bir örgütlenmenin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak geniş bir örgütlenme olduğu düşünülmesine karşın cezai işlemlerin sınırlı tutulduğu ve suikastın içinde bizzat bulunanların dışına taşmadığı da görülmektedir.

7. Suikasta Yönelik Cezalandırmalar

Suikastın ardından, Aralık ayının ilk haftasında 600’den fazla kişi soruşturma geçirmiştir. Olay kapsamında İzmir, Bursa, Malatya, Kütahya, Balıkesir, İstanbul, Afyon ve Bodrum gibi farklı yerlerde soruşturma yapılmıştır⁵². Politik cezalar da söz konusu olmuş, DP’liler dahi bu cezalardan etkilenmişlerdir. Örneğin “Büyük Cihat” isimli yerel gazetede laiklik ve Kemalizm karşıtı makaleler yazan Samsun DP milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu⁵³ Yüksek Haysiyet Divanı tarafından partiden ihraç edilmiştir. Dokunulmazlığı kaldırılan Ustaoglu’nun hapis cezasına çarptırıldığını da görmekteyiz. Ayrıca Komünizmle Mücadele Derneği’nin önceli olan ve Büyük Doğu Dergisi ile Türk Milliyetçiler Federasyonu’na bağlı çeşitli derneklerin birleşmesiyle oluşan, sağcı ve anti-liberal Türkiye Milliyetçiler Derneği de kapatılmıştır⁵⁴.

⁴⁷ Milliyet, “İktidar Partisi Başkanının Beyanları Memnunluk Verecek Mahiyettedir”, 22 Ocak 1953, s. 1-7.

⁴⁸ Cavit Oral, “İnönü’nün Beyanları” *Hürriyet*, 23 Ocak 1953.

⁴⁹ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976, s. 106.

⁵⁰ Ayın Tarihi, 12 Mart 1953.

⁵¹ Toker, s. 213.

⁵² Milliyet, “Malatya Suikasti İle Alakalı Tahkikat Gittikçe Genişliyor”, 10 Aralık 1952, s. 1-7.

⁵³ “Samsun Milletvekili Fehmi Ustaoglu’nun Samsun’da çıkan Büyük Cihat gazetesinde yer alan, “Atatürk Olmasa da Sakarya Savaşı Kazanıldı” adlı yazısı, partinin inkılâpçılık ilkesine aykırı bulunarak adı geçen milletvekili partiden çıkarılmıştır” Bkz. Nal, s. 164.

⁵⁴ Toker, s. 214, Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Türkçeleştiren: Ahmet Fethi,

Suikasttan sonra Türkiye Milliyetçiler Derneği de⁵⁵ soruşturmayla uğramıştır. Başbakan'ın 17-18 Ocak 1953'te Gaziantep'te irtica ve komünizme karşı konuşmasından⁵⁶ beş gün sonra, 22 Ocak'ta Ankara Savcılığı, derneğin tüzük ve faaliyetlerini Cemiyetler Kanunu'nun 33. Maddesine aykırı görmüş ve dernek hakkında kovuşturma açmış, ihtiyati tedbir kararı almıştır. Bunun üzerine dernek, iktidarın bu karardan dönmesi için Ali Fuat Başgil'i aracı olarak Bayar'a göndermiştir. Görüşmede Başgil'in "bu çocuklar asgarisinden Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı" deyince Bayar "onlar inkılâp karşıtı, onların Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı olduğu yerde ben Cumhuriyet Halk Partisi ile beraberim" demiştir. Zafer'de "faşistlik, milliyet taassubu ve irticaya taviz" ile suçlanan derneğin⁵⁷ 71 şubesini savcılık kapatmış, buna itiraz eden DP'li Bilgiç ve Tola da 31 Ocak 1953'te partiden çıkarılmışlardır. Dernek, sonradan Milliyetçiler Derneği adıyla yeniden kurulsun da kapatılma endişesiyle hiç şube açmamıştır⁵⁸.

Suikastın sonrasında haklarında tutuklama kararı çıkarılanlar arasında Büyük Doğu Cemiyeti Başkanı Necip Fazıl Kısakürek, İslam Demokrat Partisi⁵⁹

(İDP) Genel Başkanı ve Büyük Doğu Cemiyeti Başkan Yardımcısı Cevat Rifat Atilhan ve Milliyetçiler Derneği üyesi olan Osman Yüksel Serdengeçti de yer almıştır. Ancak bu üç isim suikast davasıyla ilgili olarak bir ceza almamış ve serbest bırakılmışlardır⁶⁰. Kısakürek'in "1952-53 kış mevsimi, İslam'a baskın ve müminleri yıldırma devresi olarak eşi Halk Partisi devrinde bile görülmedik bir davranış mevsimidir⁶¹" sözleri oldukça çarpıcıdır. Yalman Suikastı sonrası yargılama süreci bu şekilde sona ererken aynı olay bağlamında ele alabileceğimiz, politik kulvardaki hareketlilikte sadece Hasan Fehmi Ustaoglu yoktur.

Siyasi sahadaki bir diğer cezalandırılan isim, muhafazakârlara yakınlığı ile bilinen Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri olmuştur. İleri, 8 Nisan 1953'te istifa etmek zorunda kalmıştır. Ardından Cevat Rifat Atilhan, Hakkı Sadık Acarlı gibi isimler gözaltına alınmışlardır. Yalman suikastı ile ilgili kesinleşen⁶² ve Atilhan'ın liderliğinde bulunan İDP tek hâkimli Sulh Ceza Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Yalman'ın suikast sonrasında savaş açtığı MP de aynı şekilde kapatılacaktır⁶³.

İstanbul: Hil Yayın, 2010, s. 468, Taşkın Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, İstanbul: Şule Yayınları, 2012, s. 143.

⁵⁵ 1951'de kurulan ve genel başkanlığını da DP Isparta milletvekili Sait Bilgiç'in yaptığı, yine DP Isparta milletvekili Tahsin Tola'nın genel kurul üyesi bulunduğu Türkiye Milliyetçiler Derneği'ni Başbakan Menderes siyasi nitelikte bulmuştur. Bazı kesimlerin "Anadolucu" olmakla suçlayıp bölücü olmakla nitelendirdiği derneği "Anadolucu olmak suç mu? Ne yani Afrikacı mı olsunlar" diyen Şükrü Baban savunmuştur. Bkz. Yücel, s. 96

⁵⁶ Menderes nutkunda "Bu memlekette irtica yoktur, mürteci vardır" açıklamasını yapmıştır. Vatan, 19 Ocak 1953. Menderes, suikasttan 48 saat önce Kayseri'de de "dini irtica diye bir şey bahis mevzuu değildir, bu hususta yapılan propagandalar maksatlardır, asıl siyasi irticadan korkalım" şeklinde açıklama yaptığı Kısakürek'in savunmasında yer almıştır. Bkz. Alaattin Karaca, *Necip Fazıl Adnan Menderes İlişkisi*, Ankara: Lotus Yayınevi, 2009, s. 39.

⁵⁷ Mümtaz Faik Fenik, "Milliyetçiler Derneği ve Faşizm", *Zafer*, 25 Ocak 1953, Mümtaz Faik Fenik bir gün sonraki yazısında da "cemiyet ayırıcı bir zihniyetin, vatandaşları birbirine katmak arzusunun peşindedir! Bir kara gömlekliler ordusu halinde demokratik Türkiye'de Mussolini'nin faşizmini ihya edecek ve ayrıca bunda kara taassuptan da faydalanmaya bakacaktır!" demektedir. Mümtaz Faik Fenik, "Milliyetçilerin Faşizm Metotları", *Zafer*, 26 Ocak 1953.

⁵⁸Burçak, s. 139-141, Yücel, s. 96-97.

⁵⁹ 1951 Ağustos ayında kurulan parti, kısa sürede on ilde 150 şube açmış, 2000'in üstünde üye edinmiştir. Kurucuları ve yöneticileri Cevat Rifat Atilhan, Zühtü Bilimer, Kerim İnan, Hakkı Sadık Acarlı, Hamit Tekinsoy, Nuri Çallı, Feridun Okyanus, i. Galip Hamikoğlu, Hacı Nuri Erdoğan, A. Naci Yeter, Mehmet Reşat Düşünür, Ahmet İlkol, Neşet Aslın, Şevket Üzümcü ve Mahmut Düşünür'dür. İDP, Cemiyetler Kanunu'nun 24. maddesine aykırı hareketten 2 Mart 1952'de kapatılmıştır. Bkz. M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006, s. 34.

⁶⁰ Altan Öymen, "60 Yıl Önce 60 Yıl Sonra", www.radikal.com.tr 17.10. 2010 (Erişim 27 Mart 2015). Büyük Doğu ve İslam Demokrat Cemiyetlerinden ayrı Mukaddesatçılar (başlıkta Mukadderatçılar, yazıda Mukaddesatçılar şeklinde geçmektedir) Birliği isimli gizli derneğin de suikast ile ilgili olduğu gündeme gelmiştir. Bkz. Milliyet, "Malatya Suikastı İle Alakalı Olarak 600 İsim Tespit Edildi", 6 Aralık 1952, s. 1-7 Bu derneğin Milliyetçiler Derneği'nin gizli teşkilatı olduğu da sonradan ortaya çıkmıştır. Bkz. Milliyet, "Bir Kronoloji", 22 Mart 1959, s. 3.

⁶¹ Karaca, s. 35.

⁶² Tuna, s. 143.

⁶³ İrticanın Türkiye üstünde bir Sovyet oyunu olduğunu vurgulayan Yalman, buna alet olmaması noktasında Millet Partisi'ni uyarmıştır. Vatan, 23 Şubat 1953.

Ahmet Emin Yalman'a yönelik suikastın ardından yapılan yargılamalara baktığımızda 17 Temmuz 1954'te sonuca ulaşıldığını görmekteyiz. Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde (Vakit'te "İkinci Ağır Ceza Mahkemesi" olarak geçmektedir) görülen davanın neticesinde Hüseyin Üzmez⁶⁴ ile sekiz arkadaşına ölüm cezası verilmiştir. Ancak hafifletici sebeplerden dolayı Üzmez⁶⁵ yirmi yıl ağır hapis cezası alırken⁶⁶ diğer sanıklardan Şerif Dursun, İlhan Civelek (Milliyet'te Özçivelek olarak geçiyor), Hüseyin Yabancı, Mahmut Şentürk, Musa Çağıl (Akşam'da ve Milliyet'te soyadı Sarhun olarak geçmektedir), Elazığ'da kurdukları gizli cemiyetle laikliğe aykırı olarak devletin sosyal ve siyasi temel düzenini dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet kurmak, cemiyeti genişletmek gayesi yüzünden Abdülvahap Arın, Avni Öz mansur, Fevzi Özer 12'şer yıl, Hamza Taşkıran, Mehmet Susmaz, Mustafa Bayındır, Kadir Evcil, Ahmet Köse, Vehap Ateş, Yasin Tekayak yedişer yıl, Abdülkadir Akçiçek ile İbrahim Kara beşer yıl ağır hapis cezası almışlardır. Mehmet Yıldız Keşoğlu ve Muhittin Şanlıoğlu⁶⁷, nun ise adam öldürmeye teşebbüs fiiline iştirak ettikleri anlaşılmış, Necip Fazıl Kısakürek ile Rifat Atılhan'ın adam öldürmeye teşvik suçları sabit olmamış ve Osman Dursun'un da Üzmez'e yardım ettiği kanaatine varılmadığından bu isimler beraat etmişlerdir. Sanıklardan dokuzu⁶⁸ mahkûmiyetlerinin bitişinin

ardından üç ile beş yıl arasında sürgün cezasına da çarptırılmışlardır. İki sanık hakkındaki dava ise öldükleri için düşmüştür. Önceden kefaletle tahliye edilen sanıklar hakkında da tevkif müzakeresi çıkarılması kararı verilmiştir. Kefaletle serbest bırakılan İbrahim Kara ve Abdülkadir Akçiçek karar okunduktan sonra kaçmışlar ancak kısa süre sonra yakalanmışlardır. Ayrıca sanıklardan Avni Öz mansur'un da firar ettiğini belirtmek gerekir⁶⁹.

8. Millet Partisi'nin Kapatılması ve İktidar Muhalefet İlişkilerinde Yeniden Gerginliğe Gidiş

Yalman Suikastı ile ılımlı bir sürece giren DP-CHP ilişkileri MP'nin kapatılması hadisesiyle yeniden gerginleşmiştir. Bu süreye kadar karşı tarafın hoşuna gitmeyecek uygulama ve söylemler iki tarafta da fazla büyütülmediği için bir polemik ortamı doğmamıştır. Örneğin ana muhalefetin üstünde durduğu seçim yasasının değiştirilmesi konusunu iktidar ertelerken, Şemsettin Günaltay Hükümetin ekonomi politikasını eleştirmiş, Amerika ile traktör antlaşmasının kendi zamanında imzalandığını, iktidarın gereksiz harcamalarından dolayı hayat pahalılığının arttığını söylemiştir. Bu konular karşı taraf için üstünde durulmayan ya da görmezden gelinen meseleler halini almıştır. Hatta 1953 yılı Haziran başında DP Meclis Grubu'nda ana

⁶⁴ Hüseyin Üzmez'in mahkemede yaptığı konuşma oldukça enteresandır: "...Benim bütün emelim iman bütünlüğü ve vatan sevgisidir. Ben hiçbir zaman ceza endişesi çekmedim. Bana ister on ister yirmi yıl ceza verin. İster idam edin, ister giyotine gönderin, hiç müteessir olmam. Yalnız ve yalnız yanlış anlaşılmasın benim bütün davam iman davasıdır, iman düşmanları ile mücadele davasıdır..." Bkz. Halkçı, "Hüseyin Üzmez 20 Yıla Mahkûm Oldu", 18 Temmuz 1954, s. 1-2.

⁶⁵ Yılmaz Çetiner, Hüseyin Üzmez ile Ahmet Emin Yalman'ı Malatya Devlet Hastanesi'nde buluşturmuştur. Görüşmeyi savcıya haber vermeden Malatya Emniyet Müdürü ve üç polis memuru gerçekleştirmiştir. Üzmez Yalman'a pişman olduğunu söylemiştir. Bkz. Çetiner, s. 126 Konuyla ilgili röportaj Vatan'da yayınlanmıştır. Üzmez, Yalman'ı vurmadığı takdirde kendisini vuracaklarını da söylemiştir. Bkz. Vatan, "Ahmet Emin Yalman Suikastçı Hüseyin Üzmez'le Yüz Yüze Konuştu", 29 Kasım 1952, s. 1.

⁶⁶ Hüseyin Üzmez, 1960'ta çıkan af ile 10 yıl üç gün süren cezasının ardından serbest kalmış, İmralı Cezaevi'nden tahliye edilmiştir. Af çıkacağına yönelik söylentilerin olduğu dönemde Yalman da Üzmez'in serbest kalmasını istediğine dair beyanlarda bulunmuştur. Bkz. Sadi Borak, "Türkiye'de Siyasi Suikastlar", *Milliyet*, 2 Mart 1979, s. 9.

⁶⁷ Üsteğmen Muhittin Şanlıoğlu, Hüseyin Üzmez'i Elazığ'da saatçi Fehmi Albayrak aracılığıyla tanıyıp acıdığı için evine aldığını, tabancanın kendisine ait olduğunu ama Üzmez'in habersiz almış olabileceğini söylemiştir. Bkz. Milliyet, "Malatya'daki Menfur Suikast", 28 Kasım 1952, s. 1-7.

⁶⁸ Abdülbaki Aksıkıl 5 yıl hapis, 4 yıl Bozcaada'da sürgün, İbrahim Kara 5 yıl hapis 4 yıl İmralı'da sürgün, Mustafa Bayındır 4 yıl hapis 4 yıl Tavşanlı'da sürgün, Kadir Özlü 5 yıl hapis 4 yıl Karabük'te sürgün, Yasin Ateş 5 yıl hapis 4 yıl Zonguldak'ta sürgün, Hamza Taşkıran 5 yıl hapis 4 yıl Karabük'te sürgün, Yasin Tekayak 5 yıl hapis, 4 yıl Gelibolu'da sürgün, Ahmet Köse 5 yıl hapis 4 yıl Çanakkale'de sürgün, Ahmet Tutmalı 5 yıl hapis, 4 yıl Kuşadası'nda sürgün cezası almışlardır. Bkz. Akşam, "Malatya Suikastı Faillerinin Mahkûmiyeti", 18 Temmuz 1954, s. 1-2.

⁶⁹ Vakit, "Malatya Davası Karara Bağlandı", 18 Temmuz 1954, s. 1-2, Akşam, "Malatya Suikastı Faillerinin Mahkûmiyeti", 18 Temmuz 1954, s. 1-2, Halkçı, "Hüseyin Üzmez 20 Yıla Mahkûm Oldu", 18 Temmuz 1954, s. 1-2, Milliyet, "Malatya Suikastının Duruşması Dün Sona Erdi", 18 Temmuz 1954, s. 1-3.

muhalefetin malları konusu tartışılmıştır. Her ne kadar pek çok eserde bu konuyla beraber bahar havasının bittiği kaleme alınsa da böyle olmadığını bize 22-26 Haziran tarihlerinde yapılan CHP'nin Onuncu Büyük Kurultayı göstermiştir. Nitekim İnönü, Kurultayı açış konuşmasında bahar havasını koruyacak mahiyette Demokratları öven sözler söylemiştir⁷⁰. Ancak MP'nin kapatılması olayı iktidar ile ana muhalefetin arasındaki ılımlı sürecin bitmesine neden olmuştur.

MP'nin 24 Haziran 1953'te başlattığı Büyük Kongresi'nde parti içi mücadeleler kendisini belli etmiş, inkılâplara bir tehdit mahiyetinde açıklamalar yapılmasına karşın partinin siyasi amaçlarla İslam'ı istismar ettiği söylenmiştir. MP'nin eski genel başkanı Hikmet Bayur partinin bir ideolojisi olmadığını dile getirmiş ve Çalışma Raporu'nun Ana Prensipler kısmındaki "mutedil muhafazakârlık" ibaresini eleştirerek ya inkılâpçı ya da muhafazakâr olunmasının altını çizmiştir. Bayur'un başında bulunduğu "İnkılâpçılar", kongrede parti programında, özellikle de yedinci maddede değişikliğe gidilmesi ve inkılâplara bağlılığın sağlanması hakkında önerge verseler de kabul görmemiştir. Bunun üzerine 40 kişilik inkılâpçı grup partiden ayrılmıştır. Bu gruptan olan Saffet Olgaç, MP'nin dinci, şeriatçı, Mecelleci ve Hilafetçi olduğunu açıklamış, Genel Merkezin "İstanbul Tahkikatı" isimli saklı evrakının olduğunu, bazı evrakların da yakıldığını ihbar etmiştir. Bunun üzerine adli makamlar parti hakkında soruşturma başlatmışlardır. 9 Temmuz'da parti teşkilatlarının hepsi geçici olarak kapatılmıştır⁷¹. MP hakkında soruşturma başlatılması sonrasında iktidar ile ana muhalefet ilişkilerindeki bahar havası sona ermiştir. 15 Temmuz'da CHP bir bildiri hazırlamıştır. Bu bildiride şunlar vardır:

"1. Cumhuriyetin ve inkılâpların muhafazası ve müdafaası CHP'nin ana prensiplerindedir.

2. MP'nin mahkeme kararıyla ihtiyati tedbir olarak faaliyetten men edilmesini icap ettiren ve bugün kanunca gizli safhada bulunan tahkikatın mahiyet ve delilleri bilinmediği için bu mevzuda bir fikir söylemeye imkân görülmemiştir.

3. Bu vesile ile anlaşılmıştır ki, memleket efkârında ve cemiyet içinde hususi mevki ve ehemmiyeti aşikâr olan siyasi partilerin ihtiyati tedbir mahiyetinde olsa dahi faaliyetten men edilmelerinin ve haklarında yapılacak soruşturma ve kovuşturmanın mevzuun ehemmiyeti ile mütenasip adli mercilerce yapılmasını Cemiyetler Kanunu sağlamamaktadır.

Partilerin hayatına emniyet ve istikrar vermek için mevzuatımızdaki bu boşluğun doldurulması ihtiyacı Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubuna intikal ettirilmiştir."

Bu bildiri sonrasında CHP Meclis Grup Başkan Vekillerinden Faik Ahmet Barutçu'yu arayan Menderes, her şeyden önce ana muhalefet ile mücadele edilmesi gerektiğinin anlaşıldığını ifade etmiştir. Bu görüşmenin ardından Genel Kurulu toplantıya çağırılan başbakan, mahkeme kararıyla irticai hareketleri ispatlanan bir partinin inkılâpçı CHP tarafından desteklenmesinin "kötü, sinsi ve fırsatçı bir politika uygulaması" olduğunu dile getirmiştir. Ertesi gün Meclis Grubu'nda da konuşma yapan Menderes, iktidarın ülkeye ve rejime karşı görevli olduğunu söylemiş ve gerek dinin politikaya alet edilmesini, gerekse öğretim üyelerinin fiili politika dışında kalmalarını sağlayan yasaların çıkarılmasını istemiştir⁷². Menderes'in özellikle CHP ile ilgili düşünceleri önemlidir. İnkılâpçı CHP'nin irticai eylemleri olan MP'yi desteklemesini menfaatçilik doğrultusunda gören Menderes'in fikirlerini destekleyenler de olmuştur. Bundan ayrı bir yıllık ılımlı havayı bitirecek MP davasına irtica karşıtı Yalman'ın da sessiz kalması mümkün olmamıştır. Nitekim 12 Ocak 1954'te yayınladığı makalesinde geçen şu sözler dikkat çekmektedir: "...MP hakkında (Siyasî parti) tabiri kullanılması tamamıyla yersizdir. Karşımızda her manasıyla bir fitne ocağı duruyor; ihtiras uğruna her şeyi göze alanlardan mürekkep bir ocak... Gözü Cumhuriyet'i yıkmakta, saltanatı geri getirmekte, taassup ve irtica yoluyla memleketi kardeş kavgasına sürüklemektedir..."⁷³

CHP'nin tutumuna Bayur'un yaklaşımı da oldukça dikkat çekicidir. Çünkü Bayur'a göre ana muhalefetin bu "sempatik" tutumu, yaklaşan seçimlerde MP'nin oylarını alabilmek içindir.

⁷⁰ Ahmad ve Turgay Ahmad, s. 108-111.

⁷¹ Burçak, s. 136, Ahmad, s. 72, Yücel, *Demokrat Parti*, s. 97.

⁷² Burçak, s. 137-138.

⁷³ Ahmet Emin Yalman, "Fitne Ocağı", *Vatan*, 12 Ocak 1954, s. 1.

Bayur'un görüşünün çok da abartılı olmadığını sonraki süreçte görmekteyiz. Bu arada yargılanması yaklaşık yedi ay süren MP'nin 27 Ocak 1954'te⁷⁴ kapatıldığını⁷⁵ ve 10 Şubat'ta partinin genel kurul üyeleri tarafından, Ahmet Tahtakılıç'ın genel başkanlığında Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulduğunu da belirtelim⁷⁶.

DP ile CHP'nin Ahmet Emin Yalman Suikastı ile başlayan ve irticai faaliyetlerin tehdidi noktasında işbirliği söylemlerinin giderek arttığı sürecin yine irticai fikirler taşıdığı düşüncesiyle kapatılan MP bağlamında sona ermesi politikanın zeminindeki esnekliği göstermesi yönünden önemli görülmelidir. 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri öncesinde iktidar ile ana muhalefetin arasında yeniden gerginlik yaşanmaya başlanması seçim öncesi siyasi atmosfer yönünden çok da şaşırtıcı karşılanmamalıdır.

9. Sonuç

Ahmet Emin Yalman, çok partili yaşama geçiş sürecinde ve onu izleyen Demokrat Parti iktidarı boyunca demokrasi söylevciliğini hat safhalara ulaştırmış, 1950-1960 yılları arasında bu konuyla ilgili taviz vermemiş bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki Demokratlara yakınlık duymasına karşın eğer bu kavramla ilgili iktidarın geri adım attığını sezdiği an olmuşsa da tavrını belli etmekten çekinmemiştir. Öte yandan Yalman'ın muhafazakâr çevre içinde mühim yer edinmiş Necip Fazıl Kısakürek ile eleştirel boyutta alakası söz konusu olmuştur. Kısakürek'in yazılarından ve Yalman'ın düşüncelerinden etkilenen muhafazakâr bir topluluğun gerçekleştirdiği suikast dönemin

politik yapısının şekillenmesinde etkin rol oynamıştır. İktidarın irticai kesimi desteklediğine dair bir görüşün olduğu devirde Malatya'da gerçekleşen Yalman'a yönelik suikast de irticai bağlamda ele alınmıştır. 1952 sonuna değin DP ile CHP arasında mevcut olan gerginlik, suikastın ardından ılımlı bir hale dönmüştür. İrticai eylemlere karşı işbirliği kavramının sıkça ele alındığı ve yaklaşık bir yıl süren bu dönemde DP dini ve milli hisleri sömürdüğünü düşünen kesimleri şiddetle eleştiren bir tavır takınır hale gelmiştir. Böylesi bir atmosferde basının gücünü de yanında hissetmek isteyen iktidarın gazetecilerle yakın temasa geçmesi de mühim bir gelişmedir. Tüm bu politik bahar havası, yine aynı bağlamda bir hadise sonrasında neticelenmiştir. MP'nin irticai fikirlerinden kaynaklanan ve partinin kapatılmasına kadar varan dönemde CHP'nin MP'den yana tavır takınması iktidar ile ana muhalefetin ilişkilerinde yeniden gerginlik doğmasına sebep olmuştur. İnkılâpçı CHP'nin böylesi fikirleri olan bir partiyi desteklemesi DP'nin eleştirilerine yol açmıştır. Dolayısıyla aynı kavramın iktidar ile muhalefet arasında işbirliğine yol açması ve sonrasında kargaşa ortamı doğurması politikanın zeminindeki kaymaları göstermesi yönünden önemli bir örnek teşkil etmektedir. Elbette seçim sürecine girilmesi de tenkit döneminin oluşması gerekliliğini beraberinde getirmekte, bundan dolayı aynı kavram üzerinden güdülen birliktelik gayesi sona erebilmektedir.

Kaynakça

Hatıralar:

526/i gereğince birer gün hafif hapislerine ve Millet Partisi'nin Ankara'da bulunan merkez ve diğer bucak, ocak, il, ilçe dâhil bütün merkez ve şube teşkilâtlarının feshine ve 250'şer kuruş duruşma harcının maznunlardan ayrı ayrı alınmasına ve devlet hazinesinden peşin sarf edilen masrafların da keza maznunlardan alınmasına, Enis Akaygen ile Dr. Yesari Bilgisev'in 65 yaşını doldurmuş olduklarından TCK madde 29 gereğince adli tevbihlerine ve diğer maznunların mani bir halleri bulunmadığından madde 39 gereğince cezalarının teciline, maznunlardan Galip Bilge, Mehmet Ali Derman, Cemal Islak, Hasan Dinçer'in beraatlarına karar verildi. 27.1.1954 tarihinde temyiz yolu açık olarak verilen karar TCK'nın madde 94 gereğince hazır bulunan maznunlarla hükmi şahsiyet vekillerinin yüzlerine karşı alenen tefhim kılındı" Bkz. Ayın Tarihi, 27 Ocak 1954.

⁷⁶ Burçak, s. 137.

⁷⁴ Akşam, "Millet Partisi Fesholundu", 28 Ocak 1954, s. 1-2.

⁷⁵ "Siyasi bir cemiyet olan ve Cemiyetler Kanunu hükümlerine tabi bulunan Millet Partisi'nin mucip sebepli kararımızda tahlil ve izah olunduğu şekilde kuruluş ve programının 7, 12, 13. maddelerinin taşıdığı mana ve maksat yönünden din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve gayesini saklayan dernekler durumunda bulunduğu anlaşılmalı, idareci maznunların bu yoldaki sözlü, yazılı ve müsamahalı hareketleri de durumu teyit etmiş ve mahkemenin kanaati bu yolda hasıl olmuştur. Böyle bir cemiyetin idaresini bilerek deruhte eden maznunlardan Dr. Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Ertuğrul Akça, Lütfü Bornovalı, Suphi Batur, Dr. Yesari Bilgisev, Nurettin Ardiçoğlu'nun sabit görülen suçlarına uygun 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 4919 sayılı kanununun 9. maddesinin (b) ve (d) fıkraları ve aynı kanununun 5927 sayılı kanunla değişen madde 33/1 ve TCK

- Burçak, Rifki Salim, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara: Nurol Matbaacılık, 1998
- Çetiner, Yılmaz, *Nefes Nefese Bir Ömür*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2005
- Sarol, Mükerrerem, *Bilinmeyen Menderes*, Cilt 1, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014
- Toker, Metin, *Demokrat Parti'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Cilt 4 (1945-1970), İstanbul: Yenilik Basımevi, 1970

Araştırma Eserleri:

- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Türkçeleştiren: Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayın, 2010
- Ahmad Feroz, Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976
- Heper, Metin, *İsmet İnönü*, Çeviren: Sermet Yalçın, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008
- Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, 1994
- Karaca, Alaattin, *Necip Fazıl Adnan Menderes İlişkisi*, Ankara: Lotus Yayınevi, 2009
- Tuna, Taşkın, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, İstanbul: Şule Yayınları, 2012
- Yücel, M. Serhan, *Demokrat Parti*, İstanbul: Ülke Kitapları, 2001
- M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006

Sürelî Yayınlar:

- Aydın Tarihi, 4 Aralık 1952
- Aydın Tarihi, 20 Aralık 1952
- Aydın Tarihi, 17 Ocak 1953
- Aydın Tarihi, 12 Mart 1953
- Aydın Tarihi, 7 Ocak 1954
- Akşam, "Hangi Partiyi İsterseniz Onu İktidara Getirirsiniz", 23 Kasım 1952
- Akşam, "Ahmet Emin Yalman'ı Üç Yerinden Yaraladılar", 23 Kasım 1952
- Akşam, "Malatya Suikastı Yeni Bir Safhada", 26 Kasım 1952
- Akşam, "Malatya Suikastını Tertip Eden Şebeke Efradı Yakalandı", 27 Kasım 1952
- Akşam, "Seçimler Öne Alınmıyor", 21 Aralık 1952
- Akşam, "Başbakan Her Ay Bir Basın Toplantısı Yapacak", 21 Aralık 1952
- Akşam, "Malatya'daki Suikastçı Yobazlar Fedayarı İslam'dan 1000 Lira almışlar", 23 Aralık 1952
- Akşam, "İzmir Kongresi", 27 Aralık 1952
- Akşam, "Partiler Arasında Anlayış Havası", 31 Aralık 1952
- Akşam, "Millet Partisi Fesholundu", 28 Ocak 1954
- Akşam, "Malatya Suikastı Faillerinin Mahkûmiyeti", 18 Temmuz 1954

- Halkçı, "Hüseyin Üzmez 20 Yıla Mahkum Oldu", 18 Temmuz 1954
- Milliyet, "Meçhul Bir Şahıs Ahmet Emin Yalman'ı Av Tüfeği İle Yaraladı", 23 Kasım 1952
- Milliyet, "Menderes dün Malatya'da 15 bin kişi önünde konuştu", 23 Kasım 1952
- Milliyet, "Menderes Suikastı Tel'in Etti", 24 Kasım 1952
- Milliyet, "Suikastın Harici Teşviklerle İşlenmiş Olması İhtimali Belirdi", 28 Kasım 1952
- Milliyet, "Malatya'daki Menfur Suikast", 28 Kasım 1952
- Milliyet, "Malatya Suikastı İle alakalı Olarak 600 İsim Tespit Edildi", 6 Aralık 1952
- Milliyet, "Malatya Suikastı İle Alakalı Tahkikat Gittikçe Genişliyor", 10 Aralık 1952
- Milliyet, "Bu Memlekette İrtica Yoktur", 18 Ocak 1953
- Milliyet, "İktidar Partisi Başkanının Beyanları Memnunluk Verecek Mahiyettedir", 22 Ocak 1953
- Milliyet, "İzmit'te Bir Hadise", 23 Ocak 1953
- Milliyet, "Malatya Suikastının Duruşması Dün Sona Erdi", 18 Temmuz 1954
- Milliyet, "Bir Kronoloji", 22 Mart 1959
- Ulus, "Hiç Böyle Başbakan Gördünüz mü Siz?", 23 Kasım 1952
- Ulus, "Ahmet Emin Yalman Silahlı Tecavüze Uğradı Yaralandı", 23 Kasım 1952
- Ulus, "Yalman'ı Yaralayan Sanık Teslim Oldu", 26 Kasım 1952
- Ulus, "Mürtecilerin Kara Listesi", 28 Kasım 1952
- Ulus, "Kara Liste", 28 Kasım 1952
- Ulus, "Başbakanın Dünkü Basın Toplantısı", 21 Aralık 1952
- Ulus, "İzmir'de Dün Karşılıklı Çok Güzel Konuşmalar Oldu", 29 Aralık 1952
- Vakit, "Ahmet Emin Yalman'ı Malatya'da Vurdular", 23 Kasım 1952
- Vakit, "Başbakan Menderes'in Malatya'da söylediği Mühim Hitabe", 23 Kasım 1952
- Vakit, "Yalman'ın Vuran Hüseyin Mühim İfşaatında Bulundu", 28 Kasım 1952
- Vakit, "Malatya Davası Karara Bağlandı", 18 Temmuz 1954
- Vatan, "Başmuharririmiz Ahmet Emin Yalman'a Suikast Yapıldı", 23 Kasım 1952
- Vatan, "Ahmet Emin Yalman Suikastçı Hüseyin Üzmez'le Yüz Yüze Konuştu", 29 Kasım 1952
- Vatan, "N. Fazıl Üç Ay Daha Hapis Yatacak", 18 Aralık 1952
- Vatan, 19 Ocak 1953
- Vatan, "Muhalefetin Cevabı", 23 Ocak 1953
- Vatan, 23 Şubat 1953

Makaleler:

- Albayrak, Hakan, "İran'ın Mavi Marmara Eleştirisine Cevap", www.mesale.org.tr 3 Nisan 2013
- Borak, Sadi, "Türkiye'de Siyasi Suikastlar", *Milliyet*, 2 Mart 1979

- Fenik, Mümtaz Faik, "Milliyetçiler Derneği ve Faşizm",
Zafer, 25 Ocak 1953
- Fenik, Mümtaz Faik, "Milliyetçilerin Faşizm Metotları",
Zafer, 26 Ocak 1953
- Hacı, Gürkan, "Hukuk Bir Gün Herkese Lazım", *Akşam*, 1
Ocak 2012
- Nal, Sabahattin, "Demokrat Parti'nin 1950-54 Dönemi
Din Siyaseti", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60,
Sayı 3, Ankara 2005, s. 137-171
- Oral, Cavit, "İnönü'nün Beyanati" *Hürriyet*, 23 Ocak 1953
- Öymen, Altan, "60 Yıl Önce 60 Yıl Sonra",
www.radikal.com.tr 17.10. 2010
- Soyalan, Mehmet Yaşar, "Yaşayan Tarih Saatçi Musa
Çağıl İle Yakın Tarih Üzerine", *Söz ve Adalet*, Yıl: 1, Sayı:
6-7, Temmuz-Ağustos 2008, s. 78-92
- Yalman, Ahmet Emin, "Fitne Ocağı", *Vatan*, 12 Ocak
1954, s. 1
- Yıldız, Ayşe Nevin, "Türkiye Modernleşmesi ve Bir
Muhafız Basın Organı Olarak Büyük Doğu Dergisi",
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 13,
2002, s. 577-595

İnternet Adresleri:

www.jandarma.gov.tr

www.nfk.com.tr